Anul XIII. Maiu 1923. **Nr. 5.**

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIEAŢA BISERICEASCĂ.

— APARE ODATĂ PE LUNĂ —

SUB PATRONAGIUL

I. P. S. SALE ARHIEPISCOP ŞI MITROPOLIT **NICOLAE.**

REDACTATĂ DE UN COMITET.

CUPRINSUL:

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA: SIBIIU, STR. MITROPOLIEI Nr. 32.

SIBIIU. — 1923.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

Colaboratorii „Revistei Teologice“:

Arhim. I. Scriban, (Bucureşti); *Dr. I. Mihălcescu*, prof. la facultatea teologică (Bucureşti); *Dim. I. Cornilescu*, (Bucureşti); *Greg. Pletosu*, protopresb. (Bistriţa); *Dr. G. Popovici*, protopresb. (Lugoj); *Dr. I. Stroia*, ases. cons. (Sibiiu); *I. Teculescu*, episcop mil. (Alba-Iulia); *V. Gan*, prot. (Offenbaia); *Dr. I. Lupaş*, profesor universitar (Cluj); Preot *Gr. Cristescu*, paroh (Craiova); *Al. Muntean*, protopresbiter (Tileagd); *Dr. Gh. Proca*, asesor consistorial (Sibiiu); *Dr. Gh. Ciuhandu*, asesor consistorial (Arad); *Lucian Triteanu*, episcop al Romanului *Dr. A. Crăciunescu*, profesor seminarial (Sibiiu); *Dr. S. Dragomir*, profesor universitar (Cluj); *I. Beleuţă*, prof. sem; (Sibiiu); *Dr. D. Borcea*, protopop (Sălişte); *Petru E. Papp*, protopop (Beiuş). *Dr. Vasile Lazarescu*, profesor sem. (Sibiiu); *A. Popoviciu*, prof. (Sibiiu); *Tr. Scorobeţiu*, asesor consistorial (Sibiiu); Preot. *P. Moruşca*, dir. stat. (Sibiiu); *Iosif Trifa*, preot (Sibiiu); *Gh. Maior*, profesor de relig. (Sibiiu); Diacon *Dr. Gheorghe Comşa* (Bucureşti); *Aurel Papp*, preot (Socodor); *I. Popa*, preot (Sălişte); *E. Cioran*, preot (Răşinari) ş. a.

„REVISTA TEOLOGICĂ“

:: :: Apare o dată pe lună :: ::
Abonamentul pe an e: 50 Lei.

Manuscrisele şi toată corespondenţa, să se trimită pe adresa: Prof. NICOLAE COLAN, Institutul teologic «Andreian» Sibiiu.

De pe anul I. (1907) se poate căpătà colecţia afară de Nr. 1, 3, 4, şi 5.
De pe anul II. (1908) se pot căpătà Nr. 1, 9—10, 11 şi 12.
De pe anul III. (1909) se pot căpătà Nr. 1, 2, 8 şi 9.
De pe anul IV. (1910) se poate căpătà colecţia întreagă.
De pe anul V. (1911) se poate căpătà colecţia întreagă.
De pe anul VI. (1912) se poate căpătà colecţia afară de Nr. 14—17.
De pe anul VII. (1913) se poate căpătà afară de Nr. 5, 6 şi 7.
De pe anul VIII. (1914) se poate căpătà colecţia afară de Nr. 3, 4, 5 şi 6.
De pe anul IX. (1915) se poate căpătà colecţia afară de Nr. 5—8.
De pe anul X. (1916) se poate căpătà colecţia afară de Nr. 4—6.
De pe anul XI. (1921) se poate căpătà colecţia afară de Nr. 1—3.
De pe anul XII. (1922) se poate căpătà colecţia întreagă.

Colecţiile de pe anii 1907—1910 costă câte 16 Lei, de pe anii 1911—1916 câte 20 Lei, iar de pe anii 1921 şi 1922 câte 50 Lei.

Numărul festiv „Andreiu Şaguna“ se vinde cu preţul de 2 Lei.

La comande să se adaogă şi porto postal.

Anul XIII. Maiu 1923. Nr. 5.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi vieaţa bisericească. =

Abonamentul: Pe un an 50 Lei. Pe o jumătate de an 25 Lei.
Un număr 6 Lei.

Reforma învăţământului teologic.

E una dintre cele mai importante probleme, pe cari le-au scos la suprafaţă noile împrejurări de vieaţă ale neamului nostru. Căci refacerea morală a ţării, care trebue să stea la temelia preocupărilor oricărui guvern şi cetăţean din România nouă, e mai presus de toate în directă funcţie de pregătirea clerului nostru şi de apostolatul pe care-l va desfăşurà acesta în sinul neamului.

Faptul că oficialitatea bisericească şi politică se ocupă serios de chestiunea reorganizării învăţământului teologic constitue, de sigur, un semn îmbucurător. Astfel ministerul cultelor — fireşte, cu consimţământul Sfântului Sinod — a adresat încă de cu toamnă o circulară cu întrebări tuturor seminariilor precum şi unor intelectuali ai Bisericii, cerându-le părerile în această materie.

Răspunsurile vor fi multe şi temeinice. Ele vor oferì un bogat material de studiu comparativ, din care se va puteà cristalizà o sănătoasă reformă a învăţământului teologic.

Dacă în cele ce urmează ne expunem şi noi părerile asupra chestiunii, n'o facem cu pretenţia de a da îndrumări de autoritatea unor dogme, nici cu gândul de a soluţionà problema definitiv şi până în amănunte, ci cu intenţia de a o luminà cel puţin în parte, examinând-o în lumina unor principii.

Cea dintâi întrebare din amintita listă ministerială vizează şi eventuala unificare a şcoalelor teologice din întreg cuprinsul ţării. Şi trebue să mărturisim că poate nici un ram al învăţământului nu se pretează la o aşà de uşoară unificare ca cel teologic. Asta, fiindcă el are să pregătească apostoli pentru un popor cu aceeaş credinţă religioasă şi cu aceleaşi trebuinţe şi aspiraţii culturale. Omogenitatea sufletească a neamului românesc e un temeiu destul de puternic pentru a justificà postulatul unei unitare pregătiri a clerului nostru.

Dar adoptarea unui sistem unitar în această privinţă mai prezintă şi alte avantagii, de ordin practic, administrativ. Căci pe lângă faptul că ar înlesnì pregătirea clerului nostru pentru o solidară luptă culturală în interesul Bisericii şi al neamului, ea ar înlăturà şi existenţa atâtor categorii de preoţi, cari cu toate că îndeplinesc frăţeşte aproape aceeaş misiune, totuşi sunt salarizaţi deosebit — neavând aceeaş pregătire şcolară.

Dupăce posibilitatea unificării învăţământului teologic este, credem, destul de evidentă, se impune întrebarea: în ce senz trebue realizată?

Fără îndoială nime nu va puteà pretinde să se jertfească în această privinţă vr'un pas făcut înainte. Viitoarea organizare trebue să prezinte garanţia unui vădit progres faţă de trecut. Odată stabilit acest principiu, generalizarea seminariilor din vechiul regat şi Basarabia e deadreptul scoasă din discuţie. Nu fiindcă aceste şcoli nu şi-ar fi îndeplinit chemarea lor din trecut, ci fiindcă nu li se poate cere mai mult decât sunt în stare să dea, iar cât sunt în stare să dea nu e suficient pentru creşterea de conducători înţelepţi ai poporului din vremile noastre

Seminariile nu pot înzestrà pe elevi şi cu cultură generală şi cu ştiinţa teologică. Una se face în dauna celeilalte. Mai vin apoi disciplinele pedagogice — şi cu tot dreptul — să-şi ceară locul de cinste în cadrul învăţământului seminarial. Ba unii merg mai departe cu pretenţiile cerând «să se dea extindere deosebită obiecte-

lor de cultură generală, cari vor fi în mai apropiată atingere cu ocupaţiunile preotului; să se predea în seminarii noţiuni de drept, anatomie, higienă, medicină practică, apicultură, zootehnie, viticultură — şi în general toate noţiunile necesare preotului de suburbii şi celui rural».

Sunt lucruri frumoase şi utile, nu-i vorbă. Numai cât creierul e susceptibil pentru o anumită cantitate de ştiinţă. Ca şi stomacul, mistue cât poate. Tot ce e în plus faţă de normal — strică organismul. Ori ca moara, care nu macină făină bună, decât turnându-i grăunţele cu binişorul.

Surmenajul e cea mai mare pacoste a învăţământului, iar evitarea ei constitue cel mai elementar principiu pedagogic.

Dacă nu mă înşel, după proiectul oficial de reorganizare a seminariilor acestea vor cuprinde un curs iniţial de trei ani, având programul identic cu al aşà numitelor progimnazii plănuite în noua reformă a învăţământului secundar. După terminarea acestui curs elevii sunt liberi să-şi aleagă... cariera, rămânând în seminar ori trecând în clasa a patra a oricărei şcoale secundare sau normale.

Ei bine, dreptul acesta care acordă unui copil de 13—14 ani libertatea de a-şi alege «cariera» e de-a dreptul absurd. Iar dacă i-o aleg părinţii — cu atât mai rău. Persistenţa acestui sistem iraţional n'ar face decât să prelungească o situaţie parodoxală: cu Seminarii tot mai pline de elevi şi parohii tot mai goale de preoţi. Cred că înţelege oricine, de ce ies lucrurile pe dea'ndoasele.

Dar proiectul ministerial mai zice, că «cei cari vor voì să continue seminarul, vor trebuì ca, la sfârşitul clasei a treia, să dea o declaraţie în scris, că la isprăvirea seminarului sau a facultăţii de teologie se vor face preoţi». Numai cât mi-ar plăceà să văd temeiul moral pe care o autoritate ar aveà dreptul să predindă dela cineva respectarea unui angajament luat la vârsta de 14 ani! Ori dacă totuşi i-ar pretinde acest sacrificiu, de

multeori absurd, n'ar face decât să întroducă prin lege robia deghizată a conştiinţelor.

Şi rezultatul, chiar în cazul cel mai bun, ar fi: un preot de 18—20 de ani, care n'ar aveà nici autoritatea nici pregătirea necesară pentru a-şi păstorì credincioşii, cu toată vrednicia.

Sunt încheierile fireşti, cari se desprind din implacabila logică a faptelor.

Aceste sunt motivele pentru care credem că numai ***institutele (academiile) teologice cu 3 sau 4 ani, având la bază liceul clasic sau modern*** *ar fi în stare să ne crească un cler cu pregătire temeinică, în conformitate cu trebuinţele zilelor noastre, care ar puteà sta cel puţin alături de clerul minorităţilor (Saşi şi Unguri) din România întregită şi care ar aveà putinţa să-şi îndeplinească înalta sa misiune de evanghelizare şi luminare a neamului.*

Pentru noi pregătirea preoţimii noastre trebue să fie o problemă de prestigiu bisericesc şi naţional.

Invăţământului din aceste academii teologice i s'ar da un pronunţat caracter ***practic-pastoral****, având chemarea să pregătească pe tineri pentru păstorirea sufletelor, să ne verse deci contingentul necesar de preoţi şi profesori de religie la şcoalele secundare.*

A doua şi cea mai superioară categorie de şcoale pentru pregătirea clerului nostru ar rămâneà s'o formeze ***facultăţile de teologie****. Dacă va fi* ***numai una*** *— cu atât mai bine. Concentrând tot ce are ţara mai dinstins în domeniul* ***ştiinţei*** *teologice, ea ar puteà deveni cu timpul un adevărat Oxford al ortodoxiei. Din diplomaţii ei s'ar puteà recrutà, — fără exluzivism, totuşi cu o firească precădere — clerul nostru superior şi corpul didactic al academiilor teologice.*

*

Acum, câteva cuvinte asupra întroducerii şi repartizării materiilor de învăţământ.

Institutele teologice de categoria celor preconizate de noi fiind şcoale superioare de specializare, învăţământul lor va fi în principiu teologic. Tinerii cari le vor cercetà, având liceul, vor fi înzestraţi cu suficientă cultură generală.

Disciplinele pedagogice vor aveà totuşi un loc de cinste în viitorul plan de învăţământ teologic, întrucât ele sunt necesare nu numai pentru viitorii profesori de religie, ci şi pentru preoţii apostoli ai unei biserici vii, învăţătoare.

Filosofia va fi tratată în măsura în care se atinge cu problemele teologiei, le explică ori aruncă o lumină nouă asupra lor.

Izvorul principal al doctrinei propoveduite de biserica noastră fiind sf. Scriptură, studiului biblic i se va da o deosebită importanţă. El va trebuì să steà la centrul învăţământului teologic. Căci fără o fundamentală cunoaştere a scripturilor sfinte — şi în special a Testamentului nou — orice strădanie de evanghelizare şi de luptă împotriva sectelor devine deadreptul iluzorie. E un motiv destul de greu pentru a justificà necesitatea citirii şi interpretării sf. Scripturi în tuspatru anii academici.

Celelalte materii teologice se vor tratà după importanţa lor. Multifurcarea artificială a disciplinelor însă nu e practică de loc.

Muzicei încă trebue să i se dea un loc de frunte. O înţeleaptă inovaţie ar fi şi introducerea muzicei instrumentale (vioară ori, mai ales, armoniu). In felul acesta preoţii — cunoscând un instrument muzical — ar puteà organizà în parohii coruri bisericeşti şi ar aveà la dispoziţie unul dintre cele mai efective mijloace pentru rebisericanizarea turmei înstrăinate.

Materiile în legătură cu gospodăria ţărănească sunt, în parte, materii de şcoală secundară. Ele nu încap în cadrul învăţământului teologic.

Tipicul se va face în legătură cu cântările bisericeşti şi liturgica — deci, nu atât teoretic cât practic.

*

Cu privire la pregătirea corpului didactic credem că ar fi necesar ca profesorii pentru materiile neteologice să aibă — pe lângă cuvenitul titlu academic în specialitatea lor — şi o şcoală teologică (Academie sau Facultate). Aceasta pentruca educaţia şi instrucţia clerului nostru să prezinte un caracter de omogenitate creştină. Candidatului la catedra de pastorală ar fi bine să i-se ceară şi o practică preoţească de 5 ani.

*

Infiinţarea de internate (căminuri) pe lângă fiecare institut teologic credem că este o necesitate indiscutabilă. Sub raportul conducerii administrative aceste internate vor fi independente de Institutul însuşi. Directorul internatului (econom) va aveà să conducă gospodăria şi vieaţa internă a Institutului, iar pentru cârmuirea şi supravegherea instrucţiei colegiul profesoral îşi va alege din sânul său un rector pe un răstimp de 3 sau 5 ani.

Spiritualii Academiilor teologice vor puteà fi recrutaţi din rândul preoţilor distinşi pe teren pastoral, iar salarizarea lor va trebuì să se facă după normele de salarizare ale profesorilor secundari — fireşte, cu recunoaşterea anilor de preoţie.

E iar de prisos să mai amintim, că în institutele teologice de tipul celor propuse de noi pentru generalizare, pedagogii — chiar dacă se numesc «prefecţi de studii» — n'au nici un rost.

*

Nu ne îndoim, că această schiţă de proiect unora li se va păreà fantastică. In parte ea e realizată totuşi în Ardeal şi în Bucovina şi cu niţică ambiţie bine înţeleasă s'ar puteà generalizà în toată ţara. Fiindcă supremul interes nu se cristalizează atât în formula unui «cler unificat» cât mai ales în a unui ***cler luminat.***

N. Colan.

Un episod din istoria luptelor poporului rus pentru apărarea ortodoxiei.

Josafat Kunţevici, Arhiepiscop uniat din Poloţc.

Sunt oameni, cari, în ochii contimporanilor lor, devin personagii istorice, prin singura raţiune, că ei au fost căpeteniile sau conducătorii de intrigi ai unui partid puternic. Intr'adevăr, aceşti oameni obţin uneori o menţiune în istorie, dar câţi dintre ei nu o datoresc decât mărturisirii ruinelor, în care ambiţiunea lor nesăturată a cufundat ţinuturi întregi, şi amintirii valurilor de sânge, care s'au vărsat din cauza lor? Partidul pe care l-au slujit ei, caută să înconjure numele lor cu o aureolă de glorie! Incercare inutilă! Soseşte ziua, în care judecata imparţială reduce la justa ei valoare însemnătatea istorică a acestor oameni, cari, cu dispreţuirea legilor umanităţii şi ale veşnicei dreptăţi, au urmărit realizarea unei idei, cu care ei s'au identificat, fără a socotì numărul victimelor, pe care le-au jertfit pe altarul ei. Istoria este atunci chemată să desvălească actele şi tendinţele, pe care un spirit de partid, repeţim acest lucru, aveà tot interesul să le ascundă sau să le prezinte într'o lumină favorabilă: Arhiepiscopul uniat Josafat Kunţevici este unul din aceşti oameni, pe socoteala căruia un partid puternic vrea să amăgească încă şi în zilele noastre opiniunea publică. Vieaţa acestui om, începând cu apostasia, n'a fost altceva decât o lungă serie de cruzimi şi de violenţe îngrozitoare, şi cu toate acestea scriitorii romano-catolici îl descriu ca pe un model al tuturor virtuţilor creştineşti. Prigonirea ortodoxilor este considerată din partea lor drept efectul unui zel apostolic; moartea sa violentă, desnodământul inevitabil al actelor sale de un crud fanatism, este numită martiriu, şi el însuşi, în loc să fie considerat ca un persecutător al creştinismului, este beatificat în 1624. Se dă crezământ existenţei reliquiilor sale care săvârşesc pretinse minuni; lumea îi ridică statui, altare, temple; se compun în cinstea lui rugăciuni, slujbe, imne. In cele din urmă în anul 1865 el este canonizat!

Ar însemnà să fii complice la aceste înşelăciuni, dacă n'ai ridicà glasul împotriva unei atari abuzări faţă de avevăr şi faţă

de credulitatea poporului — dacă n'am expune sub adevărata lor lumină actele unui fanatic ambiţios, care a fost flagelul ţinuturilor din Vestul Rusiei.

Noi ne-am servit, pentru aceasta biografie a lui Kunţevici, de documente autentice, cuprinse în lucrările istorice contimporane, scrise de prietenii papalităţii, şi dintre cari unii erau ucenici de ai lui Iosafat.

Se va vedeà în aceasta o arvună a imparţialităţii noastre.[1] Josafat Kunţevici s'a născut în anul 1580 în oraşul Vladimir în Volhinia; părinţii lui profesau religiunea ortodoxă grecească, care erà religiunea întregului popor din provinciile ruseşti, supuse atunci Poloniei, şi în aceasta religiune a fost crescut tânărul Kunţevici.[2] Tatăl său, deşì simplu meseriaş, n'a neglijat educaţia lui. El l-a învăţat cetitul şi scrisul în ruseşte şi poloneşte, şi îl aşezà mai târziu ca băiat de prăvălie la un neguţător bogat din Vilna. Erà tocmai în epoca tulburărilor, pe care le aţâţaseră în Lituania certele religioase între ortodocşi şi uniaţi. Tânărul Kunţevici, care îşi aveà locuinţa în apropierea mănăstirii Sfintei Treimi, mergeà în mod regulat acì la slujbe, şi călugării, observând străduinţele lui, prinseră în curând dragoste faţă de el; ce este mai mult, el se obişnuì să petreacă cu dânşii tot timpul de care puteà să dispună. El cântà în coruri, trăgeà clopotele, făceà servicii unora dintre călugări, — cu un cuvânt, el erà considerat ca aparţinând comunităţii. Când toţi călugării acestei mănăstiri abjurară ortodoxia, Kunţevici, la exemplul protectorilor săi, s'a făcut uniat, a îmbrăcat haina de noviţ şi a început să-şi facă studiile în colegiul Iesuiţilor. In acest loc i-s'a inspirat ura faţă de ortodoxie şi fanatismul, de care a dat mai târziu atâtea dovezi! In 1604 Kunţevici a rostit voturile monahale şi în 1609 a fost hirotonit preot. El scrise atunci în limba polonă un mic tratat dogmatic întitulat ***Apărarea credinţii*** (Obrona Wiary) şi a început de atunci să propovăduiască învăţătura cea nouă peste tot locul: prin biserici, prin casele particularilor şi prin localurile publice. Aceasta propagandă, în mod puternic susţinută de către ocârmuirea po-

[1] Nevoind să ne slujim de neologisme, noi vom numì religiunea greco-unită: Unire (Unaţie, în franceză Ounïa).

[2] El a fost botezat în biserica sfintei Paraschiva.

lonă, a obţinut un mare succes. In curând jumătate din locuitorii Vilnei îmbrăţişară Unaţia. Ca recompensă pentru zelul lui Kunţevici, el a fost numit prior (stareţ) al mănăstirii din Bitena şi mai târziu al celei din Girovitz. Aci, ca şi la Vilna, el făcù mulţi proseliţi, mai ales în sânul aristocraţiei lituaniene, şi în acest număr erau magnaţii: Trizna, Melecka şi Soltana, ai căror strămoşi întemeiaseră mănăstirile din Bitena şi din Girovitz. In 1614 Josafat a fost numit arhimandrit de Vilna şi a însoţit la Kiew pe mitropolitul Iosif Ruţki, care mergeà acolo în scop de propagandă. Dar aci, succesul nu răspunse nădejdilor acestor apostoli ai învăţăturii celei nouă, şi poporul rămase surd la toate îndemnurile lor. Intr'o zi, când Josafat susţineà o controversă publică asupra credinţei, glumele sale neruşinate asupra ortodoxiei exasperară într'o aşà măsură pe auditorii săi, încât, ameninţat de către ei, a trebuit să părăsească Kiew-ul iute şi degrabă. La Vilna Kunţevici a reluat cursul predicaţiunilor sale. Mai mulţi magnaţi, între alţii Teodor Skumin-Tickievici, voievod de Novogrudek, fiul său Januş, voievod de Vilna, şi un mare număr de oameni de toată condiţia, învăţaţi de Kunţevici, trecură la Unire. Pentru a activa propaganda în Rusia Albă, mitropolitul Ruţki obţinù dela Sigismund III numirea lui Josafat în postul de coadjutător al bătrânului Brolnizki, arhiepiscop de Poloţc, pe care îl învinovăţeà de răceală faţă de interesele învăţăturei celei nouă. Kunţevici a fost sfinţit la Vilna la 12 Noemvrie 1617 şi 2 luni în urmă îşi făceà intrarea sa triumfală în Poloţc. Clerul uniat şi catolic, precedat de iezuiţi, toţi îmbrăcaţi cu hainele lor sacerdotale, merseră cu mare pompă spre întimpinarea lui până la porţile oraşului, unde autorităţile îl complimentară. Lumea nimic n'a neglijat pentru a-i pregăti o ovaţie, însă ea nu reuşi. Poporul, care vedeà pentru primadată clerul catolic, şi mai ales pe iezuiţi, figurând în cadrul recepţiei unui episcop rus, nu şi-a ascuns prin atitudinea sa şi prin murmurele sale nemulţumirea sa. Unul din primii magistraţi ai oraşului se făcù interpretul simţământului general, zicând către Kunţevici: Dacă Tuvii la noi cu bune intenţiuni, fi binevenit, însă dacă ai aveà oarecare plan ascuns, mai bine ar fi fost pentru tine să nu fi trecut niciodată pragul acestei incinte». Aceasta înştiinţare nu puteà abate un om ca Kunţevici

dela planurile sale... El a început în curând o propagandă activă în țară și ajunse să facă să se lapede de ortodoxie pe voievodul din Poloțc, pe Mihail Druzkoy-Sokolinsky. Acest exemplu îndemnă pe mai mulți alți nobili să se facă uniați, printre aceștia noi vom cità pe castelanul Ivan Korsak, pe judecătorul Daniil Schitt și pe Fedor Molovici. Curând după aceea noul episcop nu se mai mulțămeà să facă propagandă secretă, ci predicà pe față învățătura sa cea nouă: el dăruia pe unii din belșug cu promisiuni, îngrozeà pe alții prin amenințări, cu persecuțiuni și cu pedepse. După moartea lui Brolnizky, Kunțevici fù numit arhiepiscop de Poloțc. El dobândì în curând un decret regal, care supuneà jurisdicțiunii sale absolute toate mănăstirile și toate bisericile ortodoxe din Poloțc, Vitebsc, Mohilev și Orcha. De atunci fanatismul său nu mai cunoscù margini. In 1619 el anunțà printr'o scrisoare pastorală întregei sale dieceze, că unirea Bisericilor ortodoxe și catolice fiind de acì înainte un fapt împlinit, li-s'a poruncit tuturor preoților să semneze în grabă un act de adesiune atât în numele lor, cât și în cel al parohienilor lor, sub pedeapsa, în caz de nesupunere, de a fi lipsiți de parohiile lor, care ar fi date atunci preoților uniați. Aceia, cari refuzară să devină apostați, erau alungați din parohiile lor, sau aruncați în temnițe. Kunțevici nu numai că închise toate bisericile ortodoxe, ci oprì sub pedepsele cele mai severe celebrarea slujbei dumnezeești prin colibe, unde se refugiaseră credincioșii, lipsiți de templele lor, spre a se rugà. Nefiind mulțămit de a persecutà însuși pe ortodocși, el căutà în toate chipurile să obțină împotriva lor concursul autorităților poloneze. In acest înțeles scrise el marelui cancelar Leon Sapieha, imputându-i că nu ia măsuri destul de energice împotriva ortodoxiei în provinciile rusești, supuse pe acea vreme stăpânirii poloneze. Răspunsul lui Sapieha, pe care îl poate cineva cetì între anexe, ne zugrăvește în mod admirabil caracterul lui Kunțevici și suferințele nenorociților locuitori ai Lituaniei. Persecuțiunile și cruzimile lui Kunțevici ostenîră în sfârșit răbdarea poporului, care s'a revoltat de mai multeori și apără adeseori cu arma în mână credința sa, templele sale și pe păstorii săi. In felul acesta s'a întâmplat că locuitorii din Mohilev nu voiră să lase pe Josafat să intre în

oraşul lor, ei aşezară tunuri pe întărituri şi îl ameninţară că vor dispune să tragă asupra lui, în caz că s'ar apropià numai. La intrarea sa în Mstislaw, el nu-şi datorà vieaţa decât prezenţei de spirit a unuia din valeţii săi, care ucise dur un individ în momentul, în care acesta voià să descarce focul asupra episcopului. La Orcha poporul voì să-l arunce în Dnipru. Toate aceste manifestaţiuni ale urii, pe care populaţiunea întreagă a Rusiei-Albe o aveà împotriva lui Josafat şi împotriva religiunei, al cărei apostol erà el, nu-l putură face cu toate acestea să renunţe la neîmblânzita cruzime, de care se foloseà faţă cu toţi aceia, cari i-se împotriveau, şi propaganda sa luà din ce în ce tot mai mult caracterul unei persecuţiuni nemiloase. In cele din urmă, poporul, împins până la capăt, se eliberà de el prin violenţă, — Kunţevici a fost masacrat la Vitebsk, în anul 1623.

«Inainte de a face istorisirea acestei catastrofe, care a fost curând după aceea atât de îngrozitor răsbunată asupra întregei populaţiuni ortodoxe, trecem să istorisim câteva fapte, cari vor contribuì încă şi mai bine la aprecierea caracterului lui Josafat. La începutul veacului al treisprezecelea, principele Boris Guénélovici întemeiase în Poloţc o mănăstire, pe care o dedicà Martirilor Boris şi Gleb, patronii săi. Proprietăţile mari, pe cari i le lăsà moştenire şi mai târziu donaţiunile celor mai bogate familii ale ţării, cum sunt familiile Sokolinsky, Korsak, Tichkevici, Stchitt, făcură din ea cea mai bogată mănăstire din ţară. Venitele ei erau un beneficiu al arhiepiscopilor din Poloţc, care, pentru a se bucura de ele, obţinuseră dela regele titlul de arhimandrit al acestei mănăstiri. Când arhiepiscopul Grigorie Zagorsky, predecesorul lui Brolniţky, trecù la Unire, familiile Korsak, Stchitt, cari erau atunci principalii protectori (ctitori) ai mănăstirii, luară arhiepiscopului administraţia acestor proprietăţi spre a-l pedepsì pentru apostazia sa. Zagorsky strigà (dete alarma), pledà, dar nu dobândì nimic. Plângerile succesorului său Brolniţky n'avură mai mult rezultat. Josafat la rândul său cerù restituirea proprietăţilor confiscate; dar, reclamaţiunile sale rămânând infructuoase, el făcù declaraţiunea, că îşi va face dreptate singur. Adversarii săi reuniră atunci un număr considerabil de nobili, de burghezi şi de ţărani, se închiseră în zi-

durile mănăstirii, pe care o într'armară cu tunuri, hotărâţi a se apără până la cea din urmă extremitate. Josafat a lăsat să se asedieze de către garnizoana castelului episcopal, întărită de voluntari catolici şi uniaţi, şi ajunse, după unsprezece zile de bombardament, să se facă stăpân pe mănăstire dejà pe jumătate dărămată de artilerie. In ciuda acestui succes militar, inimicii nu-i lăsară pentru aceea folosirea bogăţiilor, pe care el le doriă cu aviditate; şi se văzù obligat să le intenteze un proces înaintea tribunalelor. Aceştia îşi bazau opreliştea lor pe apostazia lui Kunţevici! «E adevărat, ziceau ei în memoriile lor justificative, că strămoşii noştri au înzestrat mănăstirea cu toate proprietăţile, pe care le reclamă acuma Kunţevici, dar evlavia lor voià să îmbogăţească o mănăstire a vechei religiuni greceşti, care a fost întotdeauna religiunea lor. Ori, acum, când călugării acestei mănăstiri şi arhiepiscopul Josafat însuşi au trădat vechea lor credinţă, noi, descendenţii direcţi ai donatorilor ortodocşi şi care am rămas ca şi ei ortodocşi fervenţi, credem că avem dreptul să luăm în mână gestiunea tuturor pământurilor şi proprietăţilor mănăstirii, şi mănăstirea însaşi cu toate bisericile ei, până în momentul, când arhimandritul şi călugării se întorc penitenţi în staulul vechei Biserici şi recunosc ca cap al lor pe patriarhul din Constantinopol».[1]

Sfârşitul procesului nu erà îndoielnic, totuşi numai după trecerea de trei ani tribunalul şi-a dat judecata sa sancţionată de o hotărâre regească, care ordonà protectorilor mănăstirii să deà lui Kunţevici toate bunurile mănăstirii, şi să-i plătească 30,000 de florini (zlotis) ca interese după pagubă. Arhiepiscopul triumfà în sfârşit asupra unicei rezistenţe serioase, pe care o găsise printre nobili.

«Intr'adevăr, — aceşti oameni, cari luaseră armele jurând să apere cu pericolul vieţii lor religiunea lor şi drepturile lor, din descurajare sau din cupiditate, se supun de atunci tuturor exigenţelor lui Kunţevici, ei semnează un acord prin împăcare cu dânsul şi se angajază să se facă uniaţi! Ei îşi ţin promisiunea

---

[1] Vezi arhivele mănăstirii: Se vede, după aceste documente că, chiar pe timpul lui Josafat, cea mai mare parte a nobilimii guvernământului profesà religiunea ortodoxă, — vechea religiune grecească, cum se zicea îndecomun pe atunci.

şi încă mai mult, decât atât, căci ei se fac toţi catolici. ... Pentru a le răsplăti supunerea, Kunţevici le iertă cei 30,000 de florini de amendă şi le păstrează privilegiul de a numi prin alegerea lor pe stariţii mănăstirii.

Nemulţămit cu persecutarea religiunii poporului, Kunţevici a voit, după zisa cronicarului uniat Stebelsky, să nimicească din ţară până şi amintirea ortodoxiei. In acest scop a făcut el să se delăture cele cinci cupole ale catedralei din Poloţc, pentru a nu-i mai lăsà stilul ei bizantin. El făcù din ea biserica unei mănăstiri şi o dete călugăriţelor uniate, pe care le aduse dela Vilna, şi cărora le lăsà o parte din venitele arhiepiscopiei. Noi am spus dejà, în ce măsură mare era urgisit Kunţevici. Un eveniment a contribuit mai ales la împingerea acestei exasperări a poporului până la cele din urmă limite ale sale. Patriarhul din Constantinopol însărcinase pe patriarhul din Ierusalim, Teofan, să meargă la Moscova şi să viziteze în drumul său provinciile ruse supuse Poloniei. Teofan venì în Kiew, şi dupăce ceruse şi obţinuse autorizaţia regească, preconizà un mitropolit şi mai mulţi episcopi, destinaţi dieceselor, peste care se instăpâniseră uniaţii. In numărul noilor titulari erà Meletie Smotriţky, numit episcop la Poloţc. Partidul catolic nu puteà vedeà aceste evenimente cu indiferenţă, şi în curând în urmă, regele, cedând stăruinţelor iezuiţilor, nu numai revocà autorizaţia, pe care o dăduse patriarhului, ci poruncì de a urmărì pe nouii episcopi şi de a-i osândì la moarte.

Bravând toate primejdiile Meletie cu toate acestea ajunse la Vitebsk, se prezentă la otelul oraşului, denunţă publice apostasia lui Josafat şi a fost aclamat de către popor ca episcop legitim de Poloţk. S'a subscris un act în virtutea căruia toate bisericile şi întreg clerul diecesei treceau subt jurisdicţiunea sa. La exemplul oraşului Vitebsk, celelalte oraşe mari, Poloţc, Mstislaw, Mohilew şi Orcha, — trimiseră adesiunea lor actului solemn din Vitebsk. Se formară comploturi împotriva lui Josafat în toate oraşele, chiar şi în Vilna însaşi. Cu toate acestea, acesta, sprijinit de ocârmuire, luă în curând măsurile cele mai energice pentru restabilirea autorităţii sale dispreţuite şi ajunse a se face stăpân pe biserici. Poporul atunci îl părăsì. Lumea şi-a construit colibe în afară de incinta oraşelor, în cari se ce-

lebră serviciul dumnezeesc. Voind să încheie cât mai iute cu ortodoxia, arhiepiscopul venì la Vitebsk în Octomvrie 1623. El a alungat din oraş pe toţi preoţii ortodocşi, poruncì să se aprinză cabanele care slujiau de biserici şi să împrăştie cu forţa poporul pretutindenea, pe unde se adunà ca să se roage. Kunţevici nu se îndoià câtuşi de puţin, că o voinţă aşà de tenace ca şi a sa nu va fi în stare să spargă în cele din urmă orice rezistenţă... El nu bănuià baremi posibilitatea unei revolte, şi totuşi oara răzbunării se apropià de sunare. La o adunare secretă ţinută în otelul oraşului, la care erau întruniţi cetăţenii fruntaşi, — moartea lui Josafat a fost hotărâtă. Nu trebuià decât să se aştepte o ocaziune favorabilă. Ea se prezentă câteva zile mai târziu. Dumineca, 12 Noemvrie, arhidiaconul lui Josafat, surprinzând un preot ortodox în momentul, când acesta mergeà să treacă Dvina pentru a săvârşì liturgia într'un oarecare loc ascuns, îl prinse; acoperit de lovituri, pe jumătate mort, îl duce în palatul episcopal, unde îl închide. La această veste se sună alarma, întreagă populaţia: bărbaţi, femei, bătrâni, copii, se înarmează în grabă, aleargă la episcopie, ale căreia porti ei le sparg, lăsându-se asupra lor. Aceia din gărzi, cari vreau să se împotrivească sunt sugrumaţi şi poporul pătrunde în apartamentele interioare cu strigătele: «Moarte papistaşului! moarte amăgitorului de suflete!»[1]

Josafat surprins n'a avut timpul să fugă... el este masacrat. Cadavrul lui este aruncat în Dvina, din nou pescuit în curând de către luntraşi, cari îi leagă pietrii de gât şi de picioare şi urcând pe râu în sus, îl aruncă la un loc adânc, numit Peskovatik. Câteva zile după aceea, când emoţiunea populară a fost puţin calmată, maiordomul episcopiei a lăsat să se tragă corpul lui Kunţevici, care a fost transportat pe apă la Poloţc şi înmormântat în catedrala Sfintei Sofii.

La rugăciunea regelui şi a clerului uniat, Urban VIII-lea decretà în 1624 beatificarea lui Josafat, fixând celebrarea sărbătorii acestui nou martir în 16 Septemvrie. Metropolitul Iosif Ruţki adunà grabnic un numeros sinod la Poloţc. Publicarea bulei papale s'a făcut cu o mare solemnitate în catedrala sfintei

[1] Douchetvate, amăgitor de suflete. Dela 1609, poporul îl supranumise astfel din cauza propagandei sale fanatice.

Sofii. Cei mai abili predicatori ai diecezei şi între alţii iezuitul Krevza făcură panegiricul lui Josafat în latineşte, în poloneşte, şi în dialectul ţării. Cosciugul a fost scos din cavou şi aşezat în Biserică, unde a rămas până la luarea Poloţcului de cătră armatele ţarului Alexe-Mihailovici. Arhiepiscopul uniat Antonie Selliava îl duse atunci în Lituania, unde se refugiă cu tot clerul său şi îl lăsă mai întâi în micul orăşel Girovitzy, mai târziu a fost dus la Zamostiè, şi în sfârşit adus din nou iarăşi înapoi la Poloţc, când această cetate a fost dată Poloniei. O capelă măreaţă a fost dedicată preafericitului Josafat, şi cosciugul, îmbrăcat cu o cutie de bronz înaurit a fost aşezată pe altar, împodobit cu imaginea sa. In fiecare an în 16 Septemvrie se expuneà cu multă pompă această cutie în mijlocul bisericii, deşì fără a o deschide vr'odată. Clerul aveà bune raţiuni pentru aceasta: ea era goală. Aceasta împrejurare n'a fost descoperită decât în epoca mai nouă, când uniaţii au intrat iarăşi în staulul Bisericii ortodoxe. Această cutie a fost dusă atunci în sacristie şi deschisă în faţa a numeroşi martori. Nu s'au aflat într'ânsa decât un fitil de păr şi câteva resturi de odăjdii pontificale, nici o altă urmă de reliquii sau de osăminte!

Asasinatul lui Josafat nu puteà rămâne nepedepsit, însă ocârmuirea polonă şi partidul catolic voiau să-l răsbune asupra întregului popor, nădăjduind, lovindu-l cu teroarea, să nimicească astfel ortodoxia şi să isprăvească opera lui Josafat. Pentru a instruì afacerea şi a judecà pe vinovaţi, regele numì o comisiune compusă din personagiile următoare: Leon Sapieka, voievod de Vilna, şi staroste de Mohilev; Critof Druzki Sokolinski, castelan de Mstislav; Alexandru Corvin-Gorssevoski, mare referendar al Lituaniei; Bogdan Sapieha, staroste de Orcha; şi Nicolae Zavicha, voievod de Vitebsk. Comisiunea, temându-se de venirea Cozacilor, pe cari locuitorii din Vitebsk îi rugaseră să vină să-i apere, îşi terminà ancheta şi aduse hotărârea sa în timp de trei zile. Din tenorul acestei hotărâri se poate vedeà, că aproape toţi locuitorii din Vitebsk, din Orcha, Mohilev, din Poloţc şi chiar şi cei din Vilna, erau acuzaţi că au luat parte la complot, organizat mai ales la iniţiativa personagiilor următoare: burghezul Petru Polotchanin, cancelarul Gourko, preotul Komenetz, magistraţii Naum, Volk şi Simeon,

Nicha. Aproape o sută de indivizi au fost condamnați la moarte, însă cei mai mulți dintre ei părăsiseră dejà țara.

Hotărârea comisiunei a fost în curând executată: la douăzeci de indivizi li s'a tăiat capul, și bunurile tuturor acuzaților au fost confiscate. Orașul a perdut toate drepturile sale vechi și privilegiile, și a fost supus autorității unui voievod. Vechiul clopot numit Vetchevoi Kolokol, monument al libertăților din Vitebsk, a fost spart, și otelul orașului ras de pe pământ. Comisiunea a decretat de altcum demolarea catedralei, construirea pe locul ei, cu spesele orașului, a unei mari biserici uniate, și în sfârșit topirea clopotelor acestei catedrale, a clopotului numit Vetchevoi și a tuturor acelor clopote, care sunaseră alarma în ziua asasinatului lui Josafat. Ele trebuiau să servească toate la vărsarea unui imens clopot pe seama bisericii proiectate. Un mare număr de cetățeni fură aruncați în temnițe, alții bătuți cu biciul (cu nuiele), surghiuniți sau exilați în orașe îndepărtate. Toate orașele au fost date uniaților, și locuitorii din Vitebsk în massă constrânși să lapede credința. Celelalte orașe ale Rusiei Albe îndurară aceeași soarte. Un edict regesc opri pe locuitori chiar și să restaureze bisericile ortodoxe, de a profesà vechea lor religiune și supuse întreaga țară jurisdicțiunii arhiepiscopului uniat din Poloțc. Aflând de asasinatul lui Josafat, papa Urban VIII-lea scrise lui Sigismund, jurându-l în numele lui Dumnezeu de a fi fără milă față cu asasinii lui Kunțevici, și de a pustii cu foc și fer împotriva schismaticilor. Sfântul părinte anatematisa, în principiu, pe oricine ar refuzà să-și spele sabia sa în sângele celor vinovați. Ce e mai mult, când îl informară despre supliciile din Vitebsk, el scrise o a doua scrisoare regelui și îl felicità pentru zelul său cu privire la distrugerea ortodoxiei. Noi am istorisit deja în ce mod a sucombat aristocrația lituaniană în lupta sa împotriva papalității. Abjurând, din cupiditate sau din slăbiciune, credința strămoșilor săi, ea se desnaționalizà; dar marea massă a burghezimei și a poporului rămase ortodoxă. Apăsat de persecuția catolicilor, spoliat de avutul său de proprietarii Polonezi și de fermierii evrei; torturat într'o mie de moduri, acest popor nu și-a tăgăduit credința părinților săi. Dacă mai târziu, o parte din aceste nenorocite populațiuni a trebuit să cedeze în fața celei mai neîmblânzite dintre persecuțiuni, ea

preferà cel puţin catolicismului religiunea grecească-unită, care a păstrat, împreună cu limba rusă, cea mai mare parte din vechile rândueli. Conservarea acestui element naţional este acela, care a făcut atât de uşoară, sunt mai multe decenii de atunci, întoarcerea tuturor uniaţilor la ortodoxie.

Prelucrare de I. **Beleuţă**.

Fr. W. Foerster.

Atitudinea preotului creştin faţă de chestiunea socială.

Desigur că după răsboiu chestiunea socială va mişcà mai puternic decât altădată toate straturile societăţii. Atunci se va pune iarăşi în discuţie, pe primul plan, întrebarea: în ce raport stă creştinismul şi bisericile creştine cu chestiunile controversate ale luptei de clasă. Cu mulţi ani înainte, când problema muncitorească a agitat puternic opinia publică, s'a discutat cu însufleţire, atât în cercurile protestante cât şi în cele catolice, corelaţia dintre creştinism şi problema muncitorilor. Să ne amintim între altele de explicaţia autorităţii bisericeşti cu aşanumita democraţie socială din Italia. Şi unde chestiunea n'a fost discutată public, acolo a fost simţită ca o problemă de mulţi catolici credincioşi, care, tocmai datorită educaţiei lor creştine, au fost adânc mişcaţi de lupta de emancipare a «stării a patra». In Italia se vorbeà odinioară de anumite grupări social-creştine, generoase şi serioase a căror propagandă primeà prea mult puctul de vedere al claselor şi voiau să facă din creştinism şi biserică un «partid al săracilor». Cu dreptul li s'a spus că creştinismul într'adevăr se interesează totdeauna de cei apăsaţi, dar exact tot atât de mult — deşi în alt chip — de aceia, care apasă, că serveşte celor sănătoşi ca şi celor bolnavi, celor bogaţi ca şi celor săraci, şi că bogaţii au cel puţin tot atâta trebuinţă de el ca şi săracii. Ingrijirea sufletească creştină nu este în general niciodată pentru unul îm-

potriva celuilalt, ea este ***împotriva*** nedreptăţii, ori unde ar fi, dar păcătosul, despotul sau priveligiatul stau pentru ea tot atât de aproape ca şi nevinovatul, neputinciosul şi cel neglijat; ea este pentru toţi, pentru fiecare în chip deosebit şi cu milostivire deosebită, după felul nedumeririi şi rătăcirii personale a fiecăruia.

Preotul creştin, care caută adevărata atitudine faţă de chestiunea socială va trebuì înainte de toate să fie de tot atent ca să nu se înstrăineze de creştinism prin ideile sociale moderne. Aceasta se poate întâmplà tocmai celor mai zeloşi creştini, cari, în dorinţa arzătoare după un ajutor grabnic şi o dreptate energică, se agaţă exclusiv de mijloacele şi tendinţele reformătoare lumeşti, cu aceasta pierzând din vedere fiinţa şi importanţa ajutorului social, creştin. Toate metodele de ajutor social şi toate programele sociale au nevoie însă de orientare în adevărul creştin despre vieaţă şi suflet, pentru ca la aceste probleme grele să fie evitat orice mod superficial, mecanic şi utopic de înrâurire şi mereu să fie păstrat raportul sănătos dintre reforma internă şi cea externă. De aceea este şi în interesul ajutorului curat practic de o importanţă hotărâtoare ca orice creştin, cu privire la întreaga chestiune socială, înainte de toate să se adâncească în sâmburele adevărului creştin; căci creştinismul este tocmai răspunsul fundamental la chestiunea socială: în adâncurile sale se îndeplineşte neîncetat adevărata socializare, după care trebue să se îndrepteze (alinieze) orice altă socializare, dacă nu vrea să ducă la sclăvie faţă de stat; în sfinţirea vieţii oamenilor au rădăcină toate legislaţiile de ocrotire, în înălţarea sufletului omenesc sunt garantate toate drepturile omului şi sunt asigurate toate drepturile demnităţii omeneşti. Negreşit religia creştină se ocupă cu starea ***sufletului individual*** şi cu sfinţirea acestei stări; de aceea mi se pare prea uşuratic, ca să aşteptăm de aiurea ajutorul pentru rezolvirea problemei sociale. Desigur trebue să facem aceasta, numai când e vorba de partea curat tehnică a chestiunii; cu ***baza spiritual-morală***

a întregei probleme are însă numai creştinismul a se ocupà. Numai înţelepciunea sa poate deslegà marea chestiune socială tocmai pentru că nu se ocupă în primul rând cu societatea, ci numai cu vieaţa sufletului şi cu boala sufletului, care face pe om incapabil pentru adevărata comunitate. In cele ce spune religia creştină fiecărui om sunt cuprinse toate chestiunile sociale, ce pot fi gândite, până la sfârşitul lumei, ba în ea sunt luate în seamă greutăţile şi realizările, pe cari astăzi abià începem a le bănuì, care numai în timpurile viitoare vor răsărì şi vor deschide omenirii ochii ce însemnătate are sublima, şi în aparenţă peste putinţă, lepădare de sine (slăbire a egoismului), cum este vestită ea în predica de pe munte, şi ce înţeles realist are această vestire pentru primejdia crescândă a conflictelor de interese între oameni. Creştinismul organisează societatea, în timp ce organisează sufletul, şi acesta este sâmburele ajutorului social creştin, din care urmează apoi toată practica socială creştină, ulterioară. Căci e *dela sine înţeles* că starea nouă internă va trebuì să se manifeste şi în afară şi să se vădească prin fapte. Dar lucrul principal în creştinism rămâne totuşi crearea acestei stări interne. Fără ea nici nu există puterea reformătoare externă. Aceasta a înţeles-o în chip genial tocmai Armata Mântuirii. Nicăeri nu stă mântuirea sufletului individual în centru ca în această asociaţie. Se ocupă acolo atât cu *sufletul* acelora, cari vor aveà activitate socială, cât şi cu stările, ce voesc să vindece. Insă tocmai pe aceasta se bazează succesul social imens al Armatei Mântuirii şi influenţa ei socială asupra tuturor claselor. Aşadar nu «creştinism social» împotriva «creştinismului sufletesc» — cum s'a propus din unele părţi — ci adevărat creştinism sufletesc împotriva falşului creştinism sufletesc. Vorba «creştinism activ» este desigur foarte frumoasă, dar dă de gol adeseori înţelegeri superficiale. Ce este o adevărată «faptă» şi prin ce se deosebeşte «energetica» creştină de obişnuita energie lumească, asupra acestora

va trebuì mai întâi oricine să fie pe deplin lămurit. Isus Hristos, în orice caz n'a săvârşit nici o faptă în înţelesul obişnuit al cuvântului. Cele mai mari fapte creştine au fost şi sunt săvârşite în adâncurile cele mai tainice ale sufletului şi sunt vizibile cel mult în ochii ce scânteiază. Ele vor acţionà tot aşa de liniştit — tăcut şi invizibil, — cum s'au săvârşit. Aşadar fenomen sufletesc rămâne creştinismul în orice caz; de aşanumitul creştinism sufletesc se deosebeşte numai prin aceea, că produce în primul loc fenomene de voinţă şi nu numai dispoziţiuni şi revărsări de sentimente — aceste fenomene de voinţă sunt însă provocate dinlăuntru şi nu din afară, de ele depinde totul, pentru ele a venit creştinismul în lume, pentru ele a fost instituită preoţia creştină: numai din acest creştinism al sufletului poate ieşì creştinismul lumii!

De aceea nimic nu este atât de important, decât ca păstorul creştin, mişcat de mizeria socială şi nedreptatea socială, să nu se oprească la aceste simptome, ci acum, mai mult ca ori când, să se întoarcă la chestiunile centrale ale sufletului şi de acolo să caute să lucreze asupra descompunerii organismului social. Orice propagandă socială prea directă se îndepărtează de acest UNUM NECESSARIUM, de această staţiune de energie a reînoirii sociale. La ce-mi servesc toate aluziunile înflăcărate la datoria şi mizeria socială, la servirea mamonică şi nedreptatea socială dacă sufletul meu individual nu-i eliberat, purificat, fericit? De unde să iau puterea pentru a eşì din mine, ca să fiu liber pentru deaproapele, dacă nu-mi mai apare Mântuitorul, dacă de nimic nu aud decât de condiţiile externe ale vieţii, care se apropie de mine ca o datorie enormă şi apăsătoare, fără să-mi dăruiască oarecare vieaţă nouă.

Desigur e mare nevoie de un creştinism *aplicat* — dar înainte de a venì aplicarea, trebuie să existe *creştinismul:* cine din dragoste pentru aplicare, adecă din luarea în consideraţie numai a raporturilor externe, care

trebuesc să corăspundă vieţii interne, neglijează problema «producerii de energie», acela apoi se va găsì la un moment că nu mai are nimic, ce ar puteà fi aplicat. O astfel de predică ar fi numai legea şi profeţii fără mântuire. Aceia, cari vorbesc în modul acesta, nu vor observà singuri cusurul lor, pentrucă ei înşişi datoresc educaţia lor unui creştinism mai mult personal de care sunt inspiraţi; dar auditorii şi cititorii vor simţì lipsa unei tratări personale: ei aud necontenit acuzaţii înflăcărate, aud despre mizeria sclăviei mamonice şi despre barbaria tuturor stărilor şi totuşi nu văd nici o cale pentru a se eliberà într'adevăr de propria înlănţuire cu toate aceste lucruri şi să găsească o situaţie cu totul nouă faţă de bunurile trecătoare. Astfel că nu vor puteà ei decât să repete cu Medea lui Ovidiu: «Video meliora proboque — deteriora sequor!»

Pentru a preîntâmpinà orice neînţelegere, repet: şi Creştinismul este pentru chestiunea socială şi nu numai pentru sufletul individual. Creştinismul are însă metoda sa specială de a lucrà pentru reînoirea socială. «Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu, atunci toate celelalte vor fi vouă», şi această năzuinţă după împărăţia lui Dumnezeu nu însamnă: năzuiţi după o societate pământească, perfectă. Dimpotrivă, însamnă: năzuiţi mai întâi după acea schimbare (convertire) a voinţei, care readuce tot ce-i căzut în fiinţa noastră la Dumnezeu. Priviţi în Fiul întreaga strălucire şi realitate a Tatălui, atunci Mamona va perde stăpânirea sa asupra voastră. Atunci veţi fi maturi pentru vieaţa socială, în locul unei vieţi de înşelăciune. Unde trăeşte asemenea spirit, acolo, din lupta intereselor, se nasc dela sine orânduiri mai superioare de vieaţă: pretutindenea caritatea învinge asupra afirmării egoiste, înţelegerea asupra încăpăţinării, «Hristos cel răstignit este rezolvarea tuturor greutăţilor». In acest înţeles şi numai în acest înţeles, creştinismul este cea mai mare putere socială creatoare a tuturor timpurilor. Dacă se deslipeşte cineva de această bază, dacă se

neglijează îngrijirea ei, dacă se vorbeşte prea mult de această lume în loc de cealaltă — atunci sleesc tocmai puterile mai înalte, cari singure sunt în stare să transforme această lume. Rămâne făptura de ţărână, dar spiritul lui Dumnezeu nu mai este. In acest înţeles există chiar reformatori plini de entuziasm cari, personal stau încă în legătură cu inspiraţii mult superioare, dar cu ce folos, dacă ei nu vorbesc publicului decât despre lume, în loc să vorbească despre Dumnezeu, pentrucă, în mânia lor după aplicare, uită cu totul că, înainte de a puteà aveà acţiuni trebue să creezi *oameni. In această creare a adevăratului om prin Omul-Dumnezeu constă contribuţia creştinismului la chestiunea socială.* Pedagogia sa pentru această lume se sprijineşte în totul pe educaţia pentru cealaltă lume. Cine nu înţelege aceasta, este însuşi stăpânit de cele lumeşti şi deci nu va fi nici odată în stare să smulgă pe om din sclăvia lui Mamona, care în definitiv nu este decât o expresiune a concentrării eului asupra vieţii trecătoare, o lipsă de siguranţă şi linişte în veac.

Din acest punct de vedere se poate chiar cu dreptul susţine, că o predicare a Evangheliei, care tace aproape cu totul despre vestea cea bună şi face din creştinism mai mult sau mai puţin o simplă etică socială, mai mult întăreşte pe om în mamonism decât îl deslipeşte de acesta. In Evul Mediu se credeà că magia neagră a demonilor nu poate fi învinsă decât prin magia albă a lui Hristos; tot aşà şi demonii aurului cu promisiunile lor înfocate nu pot fi învinşi decât prin mărimea şi realitatea magică a aspiraţiilor spirituale — nu însă prin un creştinism moderat şi pierdut în lucrurile lumeşti. Creştinismul într'adevăr nu vrea să se desintereseze de chestiunile lumeşti — dar să îngrijească de ele tocmai prin aceea, că nu vorbeşte atâta de ele, ci este absorbit de lucruri mai înnalte: de acolo vine orice judecată asupra celor existente, orice energie sufletească de întinerire şi pătrundere a lumii, orice mântuire de tirănia lucrurilor, orice uşurare de preocupările pământeşti zădarnice. Nietzsche numai de aceea mergeà la demoni,

pentrucă nu mai găseà pe Dumnezeu: el învăţase să cunoască numai un creştinism al bunului cetăţean sau un creştinism moderat cu intelectualism, fără integritatea şi vigoarea vechii credinţe, fără vitalitatea şi consequenţa concretă a voinţei ce a învins lumea; se cunosc criticile lui Kierkegard împotriva acestui creştinism. In loc de a reînsufleţi acum puterea *transcedentă* a creştinismului şi de a înţelege şi de a scoate în evidenţă necesitatea ei tocmai din starea mizerabilă de nehotărâre a omului modern, se dă un crestinism cu totul preocupat de cele pământeşti, care ameninţând, imputând şi criticând, ocoleşte lucrurile acestei lumi, dar vorbeşte prea puţin de unicul lucru necesar, care singur poate da putere şi lumină pentru o activitate cu adevărat folositoare. Poeta engleză George Eliot, a descris în al ei fabricant de bumbac «Silas Marner» cu o adâncă simbolică pe emigrantul, care, deslegat de orice credinţă şi de orice tradiţie a tinereţii sale, trăeşte lipsit de bucurii, a pierdut orice legătură cu puterile mai adânci ale sufletului său şi nu se interesează de nimic altceva, decât ca seara să adaoge încă o monetă de aur la grămadă. Emigranţi de felul acesta avem noi astăzi mulţi între sclavii lui Mamona; ei nu vor scăpà de sclăvia, în care se află, prin predici sociale, ci numai prin o predică cu totul personală, care le mijloceşte bunuri veşnice în locul metalului, dar le *mijloceşte în adevăr*, prin adânca şi îngrijita psihologie şi pedagogie a interpretării, în loc să arate acestor adevăruri numai un respect de ocazie, vorbind în urmă de lucruri cu totul altele. Şi când se vorbeşte de mamonism, atunci să nu se vorbească numai de urmările sale sociale, ci mai mult de *cele psihologice*, adecă despre urmările absolut personale, şi să se descrie — precum Wagner în Nibelungenlied — diversele stări sufleteşti, care oferă intrare aurului să arate ce consequenţe psihologice atrage după sine pactul cu aurul, ce primejduire universală a caracterului aduce cu sine, să înfăţişeze întregul iad intern al acelora, cari sunt robiţi de ban, să descrie mai mult mizeria morală şi spirituală a bogaţilor egoişti decât

mizeria materială a proletarilor, care adeseori e unită cu o mare libertate spirituală. Toate aceste adevăruri le-a avut în vedere Isus Hristos, când spuneà despre bogaţi, că cu anevoie intră în împărăţia cerurilor; aceste cuvinte nu sunt o predică morală a judecăţii, ci o caracterizare a stării generale, în care bogăţia pune sufletul omului.

Eu susţin că mamonismul extraordinar de răspândit din zilele noastre se explică în mare parte tocmai din vulgaritatea religioasă a creştinismului, şi de aceea nici nu poate fi combătut, în chip real, prin predici sociale, pline de mânie, ci numai prin învingerea intelectualismului, panteismului şi a oricărei alte tendinţe lumeşti infiltrate în creştinismul modern.

(Va urmà). Traducere de I. C. Negoiţă.

PROBLEME ACTUALE.

Sinodalitatea în biserică.

La Piteşti urmà să se instaleze un preot în locul altuia scos la penzie. Când însă preotul nou s'a prezentat la biserică, însoţit de un delegat al Episcopiei de Argeş, care erà să-l instaleze, enoriaşii bisericii, în număr de câteva sute, printre care multe credincioase, i-au ieşit înainte, punându-i în vedere, că nu-i vor îngăduì să ia pe nedrept locul unui preot, care timp de 50 de ani, n'a ştiut decât să-şi facă datoria de «servitor al Domnului», aducând parohiei şi enoriaşilor servicii cari nu se pot uità»... Enoriaşii bisericii nu văd cu ochi buni numirea noului preot şi din cauză că Sfinţia Sa ar fi «vârât până în gât în afaceri de federale», şi că în timpul ocupaţiei a avut o purtare nu tocmai demnă de un bun român şi servitor al bisericii... Instalarea a trebuit să fie amânată.

Trei lucruri se desprind din această ştire de gazetă: («Dimineaţa» din 24 Maiu a. c.) Răsplata recunoştinţei din partea credincioşilor pentru păstorul, care şi-a făcut datoria cu devotament şi însufleţire în chemarea sa, osânda preotului amestecat în afaceri neguţătoreşti şi peste tot când atitudinea lui de vieaţă nu este cea corectă şi, deasupra acestor două, se ridică trezirea conştiinţei obştei credincioase şi acolo, în Vechiul Regat, la dreptul de a-şi spune cuvântul asupra viitorului ei păstor şi

părinte sufletesc. Această manifestare a «glasului poporului» şi afirmarea voinţei lui, pe care ţinem să le scoatem la iveală, îşi au importanţa lor deosebită, pentru rezolvirea norocoasă a problemei de unificare bisericească. Ele dau drept şi verifică pe deplin punctul nostru de vedere ardelenesc, cu privire la sinodalitatea în biserică.

Dela începutul organizaţiei vieţii creştineşti, poporul, credincioşii, şi-au avut drepturile lor de a se pronunţà şi a-şi designà, în înţelegere cu căpeteniile religioase, pe îndrumătorii vieţii lor sufleteşti şi de a-şi orândui trebile bisericeşti independent de orice autoritate din afară.

In cursul veacurilor acest drept s'a manifestat în felurite chipuri, dupăcum au îngăduit şi împrejurările, până când la noi, s'a cristalizat în organizaţia cuprinsă în Statutul organic, care fixează lămurit drepturile poporului ca şi ale ierarhiei într'o biserică autonomă, constituţională şi democrată, cu sistemul reprezentativ aplicat de jos până la cele mai înalte foruri, aşà încât biserica noastră ardeleană este cu adevărat biserica poporului.

Sistemul de alegere prin sinodul parohial la aşezarea unui preot, cu toate neajunsurile ce se pot ivì acolo, unde concurg mai mulţi la rezolvirea unui lucru, este şi rămâne calea cea mai bună, singura cale dreaptă. Enoriaşii unei parohii, ei înşişi designează pe cel dorit să le fie păstor şi părinte sufletesc, dintre ceice râvnesc să obţină postul de paroh. La îndeplinirea oricăror funcţii calea cea dreaptă e concursul şi alegerea liberă, determinată numai de calităţile petentului. Numirea, şi când e făcută după cea mai bună conştiinţă, rămâne opera unui singur factor, neasemănat mai uşor influinţabil de anumite circumstanţe, decum poate fi în cazul alegerii care, până să ajungă la deplină valoare, trebue să treacă cel puţin prin 3 strecurători: sinodul parohial, scaunul protopopesc şi consistorul eparhial, cuvântul din urmă rămânând totuşi pe seama arhiereului, care nu răspunde decât lui Dumnezeu şi conştiinţii Sale de sfinţeşte ori nu, pe candidatul, trecut prin toate formele legale de alegere.

Iată aici păstrarea deplină a drepturilor ierarhice, de ştirbirea cărora se tem unii, pe urma aplicării constituţionalismului şi introducerea elementului mirean în biserică. Adevărat este o vătămare a drepturilor ierarhice, când hotărârea arhiereului se izbeşte de împotrivirea enoriaşilor, ca în cazul dela Piteşti, sau în cazul mai delicat al instalării episcopale dela Bălţi, şi în multe alte cazuri, cari nu vor fi ieşit tot aşà la iveală. Dar ciocnirile de acest fel nu s'ar produce nici odată, când vestitorii evangheliei lui Hristos ar fi aşezaţi în slujba lor prin consensul deplin dintre păstoriţi şi respectiva autoritate legală.

Adevărat că neajunsuri se pot ivì şi prin sistemul de alegere. Experienţa pe care am făcut-o noi ardelenii în răstimpul de peste 50 de ani ne este mărturie vie. Dar răul nu este al sistemului, ci al păcatelor şi al slăbiciunilor omeneşti, cărora încă trebue să li-se pună o înfrânare. Şi de aceea s'a accentuat de atâtea ori necesitatea revizuirii Statutului Organic, mai nainte chiar de a fi luat de bază la organizarea întregei biserici.

Anume restricţiuni în dreptul de a candidà la o parohie, trebuesc introduse, ca să se curme abuzuri şi nedreptăţiri, inevitabile, când se dă drum liber «capriţiului massei». Restrângerea numărului candidaţilor, după aptitudini şi vrednicii dovedite, admiterea începătorilor numai la parohii mai de rând şi posibilitatea de a ajunge la parohii mai de seamă, numai după o activitate pastorală evidenţiată, după câţva ani de muncă rodnică şi chiar introducerea examenelor la înaintare, sunt cerinţe ce vor trebuì să fie codificate în orânduirea nouei organizaţii bisericeşti, ca să se stavilească posibilitatea de a ajunge oameni nu îndeajuns pregătiţi la posturi mai de seamă, ori în localităţi cari reclamă o personalitate.

Adevărat, că în aceste vremuri de criză în oameni ai bisericii şi în marea lipsă de preoţi acum, astfel de prevederi par exagerate. Dar introduse în lege, ele nu împiedecă un aranjament după împrejurări şi nevoile trecătoare. Aceste prevederi îşi valorifică puterea atunci şi acolo numai, unde năzuinţe nejustificate tind să se realizeze, în paguba interesului obştesc. Şi împedecarea ăstorfel de tendinţe este datoria oricărei legiuiri, şi cu atât mai mult a unei noui legiuiri bisericeşti, menită a pune pe temei solid vieaţa religioasă în sânul bisericii ortodoxe unitare din întreagă ţara. Preot **Pompei Moruşca**.

MIŞCAREA LITERARĂ.

„Im Heerbann des Priesterkönigs“. — In oastea lui Hristos, — meditaţii pentru trezirea şi promovarea duhului preoţesc, în legătură cu sf. evanghelie dela Luca, de *Karol Haggeney S. I.* Partea a patra. — Maestru şi Ucenici, — Freiburg in Breisgau, Casa de editură Herder & Co.

A apărut acum al IV-lea volum din publicaţia aceasta, scrisă uşor şi în formă simplă, dar pe temeiul rezultatelor ştienţifice ale exegesei moderne, cu adâncă înţelegere şi multă însufleţire, în scopul hotărât de a trezì şi înălţà duhul preoţesc la candidaţii de preoţie ca şi la preoţii înşişi.

In fruntea fiecărui volum se tipăreşte aceeaş rugăciune, menită a se cetì înainte de fiecare meditaţie, de următorul cuprins: «Doamne Dumnezeul meu cred din toată inima, că tu de faţă

eşti şi aici, şi mărturisesc, că pentru mulţimea păcatelor mele nu sunt vrednic a mă arătà înaintea feţei tale. Nădăjduind totuşi spre nemăsurata Ta bunătate şi milă nemărginită înalţ glasul meu cătră Tine şi îndrăznesc a chemà numele Tău Preasfânt şi a îndreptà cugetul meu spre poruncile Tale, ca tot mai mult să cunosc voia Ta şi să o plinesc. Luminează-mi mintea, ca să ştiu ce să fac spre mărirea Ta şi spre mântuirea sufletului meu. Dă putere gândului meu şi întăreşte-mi voinţa, ca să cunosc păcatele mele, să mă pocăesc de acum şi să fac numai cele plăcute Ţie. Dărueşte-mi, o, Dumnezeule mai ales să cunosc tot mai mult pe Hristos învăţătorul şi povăţuitorul meu, să-L iubesc din tot sufletul şi după pilda vieţii Lui tot mai cu devotament şi gata de jertfă să lucru, să lupt şi să sufer».

Meditaţiunei îi premerge textul biblic, cuprinzând câte-o pericopă. Meditaţia însaşi se împarte de regulă în 2—3 unităţi, având uneori şi aceste subîmpărţiri. Pretutindenea se face apoi aplicarea la vieaţa practică, iar de încheiere se adauge întotdeauna o rugăciune scurtă; un text ales din psalm; ori o scurtă citaţie biblică, potrivită în formă de rugăciune.

In întâiul volum al publicaţiei se analizează textul evangheliei în care se povesteşte naşterea Marelui Impărat, timpul de pregătire şi întruparea însaşi a Cuvântului lui Dumnezeu. In volumul al II-lea se zugrăveşte Preotul mare, adevăratul Melchisedec, care sufere patimi şi se aduce pe sine jertfă pentru omenime, întemeind astfel împărăţia lui Dumnezeu, iar prin învierea şi înălţarea Sa ne-a deschis porţile cerului, unde tronează din veci şi până în veci, cârmuind însuşi, prin Duhul sf. biserica, aşezământul de mântuire, întemeiat pe pământ.

Volumul al treilea şi al patrulea zugrăvesc vieaţa publică a Mântuitorului, în timpul căreia şi-a vestit învăţătura, şi-a descoperit puterea prin minuni şi a aşezat orândueli nouă, pentru întemeierea bisericii creştine. In special se ocupă de pregătirea şi formarea apostolilor, chemaţi a cârmuì această biserică. Se dau deci, în legătură cu textul evangheliei (Luca cap 4—16), învăţături şi poveţe practice privitoare la chemarea preotului ca urmaş al apostolilor, cu menirea de a trezì dragostea şi alipirea cătră preoţie şi se fac îndemnuri la muncă stăruitoara în lucrul Domnului.

Vom da ocazional şi exemple de felul cum e scrisă lucrarea, a cărei cetire ar ajutà şi la noi înviorarea duhului preoţesc, prea mult influinţat de duhul lumii acesteia.

*

Casa de editură Herder şi Comp din Freiburg în Br., a tipărit o nouă ediţie a *Lexiconului bisericesc* de Machael Buchberger, care poate fi consultat cu bun folos şi din partea preoţimii noastre. Se poate comandà prin librăriile din ţară, cari au legături cu casa de editură Herder. **Preot P. Moruşca.**

CRONICĂ BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Conferinţe religioase. Dl *Dartigue*, profesor de filosofie la Geneva (Elveţia) a ţinut două conferinţe interesante la «Fundaţia Carol» din Bucureşti. Tratând despre ***problema religioasă***, ilustrul conferenţiar spune că ştiinţa şi credinţa sunt două componente deosebite ale culturii umane. Una cercetează lucrurile la o suprafaţă relativă, ceealaltă le adânceşte.

E o mare greşală că unii se servesc de ştiinţă pentru a surpà religia, dupăcum tot aşà de greşită a fost încercarea unei teologii de a stăvilì ştiinţa. Şi dupăcum în trecut religia n'a putut oprì ştiinţa din drumul ei ascendent, nici aceasta nu va puteà distruge religia.

Religia implică credinţa într'un ideal. Filosofia de azi are în general acest caracter. Materialismul şi ateismul materialist sunt pe punctul de a dispăreà.

In a doua conferinţă dl profesor Dartigue a scos la iveală valoarea lui Hristos pentru intelectualul modern.

Domnia sa constată că omenirea a progresat uimitor în domeniul ştiinţei, dar în domeniul frumosului şi al moralei suntem în vădită decădere. Zugrăvind fizionomia sufletească a intelectualului de azi arată, că în veacul cugetării libere şi al ştiinţii, personalitatea, care a întrunit în sine perfecţiunea umană, a rămas în umbră. Hristos este întruparea celei mai desăvârşite morale pe care a avut-o vre-odată omenirea. Intre progresul ştiinţelor şi evanghelia lui Isus nu poate existà o prăpastie. Pentru a cunoaşe pe Isus însă, omul trebue să-L pătrundă din evanghelie — nu să-L construiască după chipul şi asemănarea sa.

*

Un bazar organizat de „Asociaţia creştină a femeilor române“. In zilele de 26, 27 şi 28 Aprilie a. c. a avut loc la Ateneul român din Bucureşti expoziţia-bazar aranjată de «Asociaţia creştină a femeilor române». Scopul acestui bazar este, ca din câştigul realizat prin vânzarea obiectelor expuse — rufării de masă, de pat, de menaj, rochii, broderii naţionale, ii, fote, scoarţe etc. să se mărească fondul de caritate publică al numitei Asociaţii.

Pentru cine vrea să-şi dea contribuţia — şi bine-ar fi să fie cât de mulţi — la această măreaţă şi creştinească operă de asistenţă socială, dăm mai la vale câteva informaţii asupra roadelor produse de hărnicia acestei asociaţii cu adevărat ***creştine:***

Anul trecut 200—250 de fete şi femei au luat masa la restaurantul din strada Brezoianu 20, unde numai cu 14 Lei au obţinut 3 feluri de mâncare în condiţii de pregătire, serviciu şi într'o atmosferă nemai cunoscută la noi.

Au putut după masă, în loc să rătăcească până la redeschiderea biurourilor, să se bucure de o oră de odihnă, să audă o conferinţă, să cetească o carte sau revistele la zi din ţară şi străinătate, să asculte sau să facă muzică într'un cerc tot mai strâns şi mai preţios de prietenie.

S'au putut pune la îndemâna a 250 de fete, numai cu 5 Lei ora, lecţii de limbi străine, tot mai trebuincioase funcţionarelor mai ales, lecţii de croitorie, gimnastică etc.

S'a întrebuinţat un cămin pentru funcţionare. S'au adăpostit în nenumărate rânduri fete venite din provincie fără să aibă încă o gazdă şi a căror soartă, altfel, oricine şi-o poate închipuì.

S'a organizat o şcoală de ucenice (150) după un tip nou, dând învăţătură cu ajutorul cinematografului, recreând prin joc şi hori şi stăruind în special asupra educaţiei.

Conferinţe de higienă şi educaţie religioasă s'au adăogat la acest program, împlinit de examenul medical săptămânal precum şi de o serie de anchete la domiciliu, care au adus un bogat material de cunoştinţă psihologică şi socială conducătoarelor.

S'au făcut organizări de cercuri educative pentru 320 eleve din şcolile secundare, profesionale şi normale din Bucureşti; pentru funcţionare şi studente, adeseori unilateral pregătite.

S'a dispus de forţe gata să răspundă oricărei chemări a Ocrotirilor Sociale pentru orice fel de asistenţă, dar mai ales cu caracter educativ.

Mai presus de toate însă s'au trimis spre adevărata recreare la Satulung şi Balcic 200 de eleve, 60 de funcţionare şi studente şi 120 de lucrătoare. Pentru acestea din urmă eşirea din Bucureşti, o noutate în vieaţa multora din ele, a fost o adevărată binefacere.

La ce s'a întrebuinţat banul desfacerii pe anul trecut, cine doreşte s'o ştie poate s'o afle vizitând Căminul Asociaţiei din strada Brezoianu 20.

Opera săvârşită de Asociaţia creştină a femeilor române e vrednică de toată cinstea. Cât despre viitor această Asociaţie are tot dreptul să facă apel la cel mai devotat sprijin al bunilor creştini.

*

Pleacă Marmaggi. Agenţia oficioasă italiană aduce ştirea că nunţiul papal Marmaggi a fost mutat dela Bucureştl la Praga.

Mutarea aceasta nu e un simplu fapt fără importanţă. Diplomatul papal nu pleacă dela noi din interes de serviciu, nici din interes personal.

Plecarea e urmarea unui conflict bisericesc între reprezentantul catolicismului în România şi biserica noastră ortodoxă.

Deşi nu s'a făcut prea mult zgomot în jurul acelui conflict, el a fost destul de important şi are ca efect final mutarea din Bucureşti a nunţiului papal.

Monsegniorul Marmaggi, gelos de rolul său de reprezentant al Papei la Bucureşti, a căutat să dea directive cât mai pronunţate bisericii unite dela noi, în aşà fel ca să facă din această biserică mai mult o sucursală a catolicismului, îndepărtând-o de rolul şi origina ei, curat naţionale.

Lucrând în acest scop a determinat pe fruntaşii bisericii unite să nu aziste la rugăciunile făcute în catedrala ortodoxă dela Alba Iulia, cu ocazia Incoronării, iar mai apoi, cu ocazia unei vizite canonice la Blaj a rostit cuvinte ce au fost socotite ca jignitoare pentru biserica ortodoxă.

Puţin mai târziu, cu ocazia discutării Constituţiei, Monsegniorul Marmaggi, într'un interview dat unui ziar, a criticat pretenţiunea bisericii ortodoxe de a se socotì dominantă în stat.

Toate aceste amestecuri ale şefului bisericii catolice din România în trebile bisericilor noastre naţionale n'au convenit nici Sinodului nostru, nici oficialităţii româneşti.

Vaticanul a fost făcut atent că nunţiul papal dela noi a trecut adesea peste limitele misiunei sale diplomatice şi eclesiastice.

Iar această semnalare n'a rămas fără efect: Monsegniorul Marmaggi a primit acum misiunea de a reprezentà interesele bisericii papale în Cehoslovacia.

Satisfacţia ce Sfântul Scaun o dă oficialităţii noastre civile şi bisericeşti poate aveà un îndoit efect binefăcător pentru noi:

În primul rând urmaşul nunţiului care pleacă se va mărginì la strictul rol de reprezentant al bisericii catolice în România; în al doilea rând, biserica unită, va fi liberă să se apropie cum se cuvine, de cea ortodoxă, cu care să lucreze la ridicarea stării morale a neamului românesc. *(«Adevărul»).* **Neculce.**

NOTE ŞI INFORMAŢII.

Numărul viitor al revistei noastre va fi închinat memoriei marelui mitropolit Andreiu Baron de Şaguna, dela moartea căruia se împlinesc în curând cincizeci de ani.

*

Parohia greco-catolică din Cluj adunase încă înainte de răsboiu un fond pentru zidirea unei biserici. Din cauza deprecierii banului şi a scumpirii condiţiilor financiare însă acest fond nu mai e nici pe departe suficient pentru realizarea planului indicat. De aceea greco-catolicii au cerut să li-se cedeze biserica Minoriţilor din Cluj, rămasă disponibilă pe urma des-

fiinţării numitului ord. călugăresc din localitate. Curia papală nu a satisfăcut cererea uniţilor; le-a permis însă, după tratative îndelungate, să slujiască în ea Dumineca sf. liturghie.

Precupeţita marinimie a Vaticanului e... cusută cu aţă albă. Ea tradează vădita tendinţă de a băgà pe greco-catolici în aceea căciulă cu romano catolicii, pentru a-i face — una.

*

Rezultatul alegerilor de episcopi pentru eparhiile nouă ale Basarabiei a stârnit vii nemulţumiri în sinul clerului şi poporului din această provincie. Dupăce dorinţa Basarabiei ortodoxe de a aveà pe scaunul vlădicesc dela Cetatea Albă pe păr. Arhimandrit I. Scriban a fost nesocotită de Marele colegiu electoral, prin felul în care s'a făcut sfinţirea şi instalarea noilor ierarhi, arhiepiscopia din Chişinău se crede ştirbită în drepturile sale jurisdicţionale. Din această pricină a convocat un congres general bisericesc pe ziua de 15 Iunie, la care vor luà parte delegaţi preoţi şi mireni. Congresul va cere între altele ridicarea arhiepiscopiei de Chişinău la rangul de Mitropolie a Basarabiei.

*

Dl prof. univ. Nicolae Iorga a donat Ministerului Instrucţiunii publice casa din şoseaua Bonaparte Nr. 8, cu toată biblioteca şi colecţia de documente istorice şi de artă aflătoare într'ânsa, precum şi cărţile şi obiect le aflătoare în casa sa dela Vălenii de Munte. Toate acestea formând «Fundaţiunea Nicolae Iorga» vor fi puse la dispoziţia tineretului universitar.

Gestul dlui Iorga e cu atât mai măreţ cu cât vine dela un om care n'a cunoscut in vieaţă decât *jertfa* pentru neam. Şi-apoi e cel mai *evanghelic* răspuns dat unor inconştienţi de o mentalitate puerilă, pe cari d-sa de bună seamă i-a iertat de mult...

*

Părintele arhimandrit I. Scriban fiind dus la Constantinopol pentru a reprezentà Biserica ortodoxă română la congresul bisericesc pentru reforma calendarului, n'am putut aveà la timp manuscrisul din «Studiul pastoralei la Români». Ne vedem deci siliţi să întrerupem de astădată publicarea lui, promiţând fireşte că o vom reluà îndată ce ne va fi cu putinţă.

*

In numărul acesta începem publicarea unui capitol din cartea celebrului pedagog F. W. Förster «Christentum und Klassenkampf» — cu privire la «Atitudinea preotului faţă de chestiunea socială», în traducerea părintelui *I Negoiţă* din Huşi. Dată fiind importanţa şi actualitatea problemei, atragem asupra ei deosebita atenţie a cetitorilor noştri.

*

Delegatul scaunului papal pentru Galiţia răsăriteană a declarat unui reprezentant al ziarului «Gazeta Warsawska», că introducerea celibatului pentru preoţimea greco-catolică este o chestiune de cea mai mare actualitate.

*

Abatele *Brémond* a fost ales zilele trecute membru al Academiei franceze, în locul Monsegniorului Duchesne, decedat de curând. Noul academician este autorul mai multor opere filosofice şi religioase ca: «L'Inquiétude religieuse», «L'Ame religieuse», L'Histoire du sentiment religieux en France». Cea din urmă, în şase volume este o operă monumentală, premiată de Academia Franceză.

*

Contele Széchenу, arhiepiscopul catolic dela Oradea-Mare a fost primit luna trecută într'o audienţă la rege. Excelenţa sa a solicitat această audienţă pentru a se justifică înaintea Suveranului de acuzele ce i s'au adus în legătură cu prea desele «vizite canonice» făcute la Budapesta şi a-l informă asupra «nedreptăţii» ce i se face Bisericii catolice prin exproprierea moşiilor sale, a închiderii liceului catolic din Oradea Mare etc.

După audienţă, arhiepiscopul Széchenу a acordat unui redactor al «Adevărului» un interview, în care a declarat între altele că «iredentismul despre care este vorba nu există la liceul din Oradea-mare», că «punctele capitale ale acuzaţiilor au fost simplele copilării ale unor elevi», că «profesorii sunt cu **toţii** cetăţeni români — doi făcând totuşi escepţie»... şi alte bazaconii.

Dupăce gravele acuze aduse corpului didactic dela numitul liceu au fost verificate prin anchetă oficială, fapt care a determinat autorităţile în drept să *desfiinţeze* cuibul şovinismului unguresc dela Oradea-mare, întrebăm pe arhiepiscopul de două ori senator, Széchenу, dacă mai are ceva de spus cu privire la sinceritatea «disculpării» sale şi la loialitatea «procedurii» sale «aprobate» de către Suveran. Căci după epilogul nesfârşitelor serii de incidente, avem tot dreptul să ne îndoim de această sinceritate şi să constatăm că drumul, pe care merge Excelenţa sa, e drumul Monsegniorului Marmaggi, care se ştie că poate duce, dacă nu la Praga, cel puţin la Budapesta ori aiurea...

*

Primim la redacţie Nr. 2 (Anul VI.) al excelentei reviste «Adevărul Bisericesc», organul societăţii «Fraţia» a clerului din eparhia Argeşului. Din cuprinsul bogat şi select al revistei remarcăm temeinicul articol «Impotriva laicizării învăţământului», datorit părintelui econ. Petre Vintilescu.

„Lumina Satelor“, este foaia săptămânală pentru popor, ce apare în Sibiiu, cu redacția și administrația în strada Mitropoliei 45. Prețul abonamentului pe an 55 lei, pe jumătate de an 30 Lei; pentru străinătate 100 lei, iar pentru America 2 dolari. Prin scrisul ei creștinesc și românesc, în cursul unui singur an, s'a ridicat peste toate foile menite pentru popor. Frații preoți au în ea un prețuit tovarăș în munca de păstorire a satelor, căci ea vine săptămânal cu sfaturile și îndrumările ei în multe case, unde preotul numai rar ajunge. Este de datoria noastră să ajutăm răspândirea ei, câștigându-i abonați în fiecare parohie, căci prin aceasta săvârșim o operă de educație și cultură pentru mulțime

Analele Asociației clerului „Andreiu Șaguna“:
I Actele primului congres al preoțimii din Mitropolia Românilor ortodoxi din Ardeal, Banat, Crișana și Maramurăș, ținut în Sibiiu, în zilele de 6/19—8/21 Martie 1919. Publicate de Biuroul Asociației clerului, Sibiiu 1919, pp. 140. Prețul Lei 10 pentru membri, pentru alții Lei 12.

II. Actele congresului al doilea, biblic, al Asociației clerului «Andreiu Șaguna», ținut în Sibiiu în zilele de 31 Martie (13 Aprilie) — 1/14 Aprilie 1921, publicate de Biuroul Asociației clerului. Sibiiu 1922 pp. 104. Prețul: pentru membri Lei 16, pentru alții Lei 20.

III. Actele congresului al treilea, catehetic, ținut în 2/15—3/16 Noemvrie 1922, publicate de Biroul Asociației clerului. Sibiiu 1922, pp. 88. Prețul pentru membri Lei 16, pentru alții Lei 20.

Aceste publicații cuprind rapoartele, desbaterile și desideratele exprimate de cele trei congrese, precum și raportul asupra activității Asociației, și fac mărturie de năzuințele și preocupările preoțimii ardelene între nouile împrejurări de vieață.

Călindarul Bunului Creștin, pe anul 1923 este cel mai bun călindar, cu bogat material cultural și literar, cu articole de cuprins religios, de învățătură și petrecere și cu numeroase chipuri. Acesta este călindarul *arhidiecezan*, prefăcut după trebuințele sufletești a tuturor creștinilor. Se vinde la librăria arhidiecezană în Sibiiu și la alte librării, cu 10 Lei fără șematism și 15 Lei cu șematismul arhidiecezei de Alba-Iulia și Sibiiu.

Organizați fără amânare cercurile religioase în cadrul despărțămintelor Asociației «Andreiu Șaguna» a clerului, și inițiați pretutindenea instituția «caselor culturale» la sate, pe temeiul statutelor tip, publicate de Asociație în broșură separată. Cu prilejul executării reformei agrare asigurați intravilan potrivit pentru zidirea «casei culturale».

„Biblioteca bunului păstor".

Nr. 1. «*Taina pocăinţii*». Studiu pastoral de I. Hanzu Preţul 1 Leu.

Nr. 2. «*Clerul şi chestiunea alcoolismului*». Traducere de V. Oana. Preţul Leu 1·50 bani.

Nr. 3. «*La centenarul seminarului Andreian*». Disertaţie de Dr. A. Crăciunescu. Preţul 1 Leu.

Nr. 4. «*Chemarea preoţimii noastre*». Consideraţii de actualitate, de mai mulţi. Preţul Leu 1·50 bani.

Nr. 5. «*Şase p[illegible] pentru Duminecile postului mare*» şi «*Un cuvânt pentru ziua Invierii Domnului*», de mai mulţi. Preţul 2 Lei.

Nr. 6. «*Indrăzniţi, eu am biruit lumea!*» Predici pentru timp de războiu, prelucrate după I. Kessler, de Dr. N. Bălan şi I. Moşoiu. Preţul 2 Lei.

Nr. 7—8. «*26 Predici la credinţa creştină sau Tâlcuirea Crezului*». Traducere de episcopul Nicodem al Huşilor. Preţul 3 Lei.

Nr. 9. «*Petru Maior şi Unirea*» de părintele Terenţie. Preţul 2 Lei.

Nr. 10. «*Schisma românească*» sau «*Unirea cu Roma*». Preţul Lei 2·50.

Nr. 11. «*Studiul pastoralei în biserica românească*», de Arhim. Iuliu Scriban. (Extras din Revişta Teologică).

Nr. 12. «*Ortodoxia şi creştinismul apusean*». Prelucrare din ruseşte de P. S. Sa Nicodem episcop al eparhiei Huşilor. Preţul Lei 8·—.

„Biblioteca bunului păstor" se tipăreşte acum sub îngrijirea Asociaţiei clerului «Andreiu Şaguna» şi va apăreà şi pe mai departe ca anex la «Revista Teologică». Broşurile de sub Nrii 1—10 s'au împărţit ***gratuit*** *abonaţilor revistei, cari şi-au achitat abonamentul la timp. Broşurile ce se vor tipărì în viitor, întrucât mijloacele materiale vor îngăduì, se vor împărţì, ca şi în trecut, gratuit abonaţilor, cari vor achità dela început întreg a b o n a m e n t u l. Numerii 1, 2, 3, 4, 7—8, 10, 11 şi 12 se pot comandà la administraţia «Revistei Teologice», trimiţându-se pe lângă preţul arătat mai sus şi porto postal.*